

CZU: 343.262:001.891

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12154676>

ANALIZA MATERIALELOR ȘTIINȚIFICE PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU MUNCA FORȚATĂ

Guidea Petru

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-5261-407X

In this article, in a chronological sequence, the main doctrinal sources from the Republic of Moldova are analyzed, in which the offense of forced labor (art. 168 of the Criminal Code of the Republic of Moldova) is analyzed. The analysis shows that the doctrinaires pay attention to the constitutive elements and the aggravating circumstances of the offense in question. In particular, the following are analyzed: the generic juridical object; special juridical object; material object; victim; the structure and content of the prejudicial act; moment of consumption; the form of guilt and the type of intention; the motive of the offense; the qualities of the subject of the offense. Also, the criteria for delimiting the offense of forced labor in relation to other offenses are examined (in particular, to the crimes provided by the art. 165, 165¹, 167 of the Criminal Code of the Republic of Moldova). There are studied international and national normative acts that contain reference provisions for art. 168 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. Contradictions and divergences between different doctrinal points of view are highlighted.

Keywords: *forced labor; constraint; deception; freedom of work; human trafficking; slavery; the purpose of an offense.*

Potențialul juridic științific este capabil să facă față sarcinii de eficientizare a politicii penale. Atunci când facem această afirmație, ne bazăm, printre altele, pe analiza materialelor științifice privind răspunderea penală pentru munca forțată, publicate în Republica Moldova.

Astfel, în 2003 a apărut un comentariu la Codul penal, elaborat de către A. Barbăneagră, V. Berliba, M. Bîrgău etc. În această lucrare, art. 168 CP RM este comentat de către A. Borodac. [1]

Acest autor inițiază analiza cu examinarea gradului prejudiciabil al infracțiunilor prevăzute în Capitolul III din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, în general, nu al infracțiunii prevăzute la art. 168 CP RM, în particular. În continuare, stabilind conținutul „obiectului juridic nemijlocit” [1, p. 349], A. Borodac vorbește despre libertatea persoanei, fără însă a concretiza despre care libertate este vorba: libertate fizică; libertate psihică; libertatea de a munci, etc.

Caracterizând latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 168 CP RM,

autorul identifică patru acțiuni alternative, nu patru modalități normative alternative ale acțiunii prejudiciabile. A. Borodac nu precizează dacă cele patru acțiuni pot forma între ele un concurs de infracțiuni sau nu. După definirea noțiunilor, care desemnează cele patru acțiuni, autorul stabilește momentul de consumare și momentul de epuizare ale infracțiunii prevăzute la art. 168 CP RM.

Analiza se încheie cu determinarea caracteristicilor laturii subiective și ale subiectului infracțiunii. Lipsesc informațiile cu privire la motivul infracțiunii prevăzute la art. 168 CP RM.

Din 2004 datează manualul al cărui autor este A. Borodac. [2]

În cadrul acestei lucrări, analiza infracțiunii prevăzute la art. 168 CP RM coincide, în anumite privințe, cu analiza efectuată în cadrul lucrării examinate mai sus.

După identificarea „obiectului general” [2, p. 97] și a „obiectului generic de grup” [2, p. 97] ale infracțiunilor contra libertății, cinstei și demnității persoanei, autorul descrie „obiectul nemijlocit” [2, p. 98] al acestor infracțiuni. A. Borodac menționează că acest din urmă obiect este format din anumite relații sociale concrete. Indirect se poate deduce că, în opinia autorului, relațiile sociale cu privire la libertatea persoanei sunt cele lezate prin infracțiunea prevăzută la art. 168 CP RM. Totuși, nici de această dată, A. Borodac nu specifică despre care libertate este vorba: libertate fizică; libertate psihică; libertatea de a munci, etc.

Analiza laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art. 168 CP RM coincide, în mare parte, cu analiza aceluiași element constitutiv, efectuată în cadrul lucrării examinate mai sus. Excepție constituie precizarea referitoare la momentul de consumare a infracțiunii examinate. Astfel, A. Borodac consideră continuă infracțiunea prevăzută la art. 168 CP RM. Însă, caracterizând momentul de consumare – „momentul în care persoana este supusă la muncă, la servicii forțate sau obligatorii” [2, p. 107] – nu corespunde condițiilor enunțate în alin. (2) art. 29 CP RM.

În fine, în contextul examinării laturii subiective a infracțiunii prevăzute la art. 168 CP RM, autorul afirmă că „motivele n-au importanță pentru calificare”. [2, p. 107] Chiar dacă motivele infracțiunii prevăzute la art. 168 CP RM nu sunt speciale, aceasta nu înseamnă că ele sunt lipsite de importanță. Dovada o găsim în alin. (1) art. 75 CP RM și în pct. 1) alin. (1) art. 394 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Următoarea lucrare este din 2005. Având forma unui comentariu, această lucrare îi are ca autori pe A. Barbăneagră, V. Berliba, C. Gurschi etc. [3] Art. 168 CP RM este comentat de către V. Holban.

Acest autor, folosește ca și A. Borodac, sintagma „obiectul juridic nemijlocit al infrațiunii”. [3, p. 257] Totuși, V. Holban, spre deosebire de A. Borodac, se referă concret la valoarea socială și la relațiile sociale aferente lezate prin infrațiunea prevăzută la art. 168 CP RM: „relațiile sociale referitoare la dreptul persoanei de a-și alege în mod liber munca, pe care dorește să o presteze în raport cu pregătirea și aptitudinile sale.” [3, p. 257] În toate celelalte privințe, analiza, efectuată de V. Holban, coincide cu analiza efectuată de A. Borodac în lucrarea din 2003, la care ne-am referit mai sus. Singura excepție o constituie menționarea de către V. Holban a art. 44 al Constituției Republicii Moldova, care interzice munca forțată. Acest articol este reprodus fără a fi explicate conotațiile pe care le presupune.

În 2005 a văzut lumina tiparului manualul ce-i are ca autori pe S. Brînza, X. Ulianovschi, V. Stati etc. [4] S. Brînza efectuează analiza infrațiunii prevăzute de art. 168 CP RM.

În viziunea acestuia, „obiectul juridic generic al infrațiunilor din acest grup (adică din grupul infrațiunilor prevăzute în Capitolul III din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova – *n.a.*) îl constituie relațiile sociale privitoare la libertatea persoanei.” [4, p. 133] S. Brînza explică de ce nu include relațiile sociale cu privire la cinstea și demnitatea persoanei în obiectul respectiv: „Odată cu abrogarea art. 170 CP RM și, implicit, cu dezincriminarea faptei de calomnie, nu mai putem susține că ar exista vreo infrațiune, prevăzută de normele Capitolului III din partea specială a Codului penal, care ar vătăma, în mod exclusiv sau în principal, relațiile sociale cu privire la cinstea și demnitatea persoanei.” [4, p. 133]

Cât privește obiectul juridic special al infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM, autorul este de părerea că acesta este format din „relațiile sociale cu privire la libertatea persoanei de a-și alege munca și de a o presta după voința sa.” [4, p. 152] Acest punct de vedere este apropiat de cel exprimat de către V. Holban. Totodată, S. Brînza admite posibilitatea ca infrațiunea de muncă forțată să aibă obiect juridic secundar: „relațiile sociale cu privire la integritatea corporală, sănătatea sau libertatea psihică a persoanei”. [4, p. 152] În opinia acestui autor, infrațiunea analizată are obiect material în ipoteza „aplicării violenței față de victimă” [4, p. 152], adică în cazul în care asupra corpului victimei este exercitată o influențare nemijlocită.

Caracterizând latura obiectivă a infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM, S. Brînza, la fel ca și A. Borodac și V. Holban, vorbește despre patru acțiuni alternative, nu despre patru modalități normative alternative ale unei singure acțiuni prejudiciabile. Momentul consumativ al infrațiunii examinate este

descriș astfel de către S. Brînză: „momentul în care victima a fost lipsită de libertate în ce privește prestarea muncii”. [4, p. 153]

Analiza se încheie cu caracterizarea laturii subiective și a subiectului infrațiunii de muncă forțată. După S. Brînză, „de regulă, motivul infrațiunii constă în interesul material”. [4, p. 153]

Din 2011 datează o lucrare elaborată de către S. Brînză și V. Stati. [5] În această lucrare, S. Brînză investighează infrațiunea prevăzută la art. 168 CP RM.

Acest autor afirmă că „obiectul juridic generic al [infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM] îl constituie relațiile sociale cu privire la libertatea, cinstea și demnitatea persoanei”. [5, p. 317] Observăm că acest punct de vedere se deosebește de cel enunțat în lucrarea din 2005, în care S. Brînză a susținut că „obiectul juridic generic al infrațiunilor din acest grup (adică din grupul infrațiunilor prevăzute în Capitolul III din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova – *n.a.*) îl constituie relațiile sociale privitoare la libertatea persoanei.” [4, p. 133] Autorul argumentează în felul următor această schimbare de poziție: „*De jure*, relațiile sociale cu privire la libertatea, cinstea și demnitatea persoanei sunt cele care constituie obiectul juridic generic al [infrațiunilor prevăzute în Capitolul III din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova]. *De facto*, obiectul juridic generic al acestor infrațiuni îl formează relațiile sociale cu privire la libertatea persoanei.” [5, p. 318]

Referitor la analiza propriu-zisă a infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM, S. Brînză examinează, întâi de toate, oportunitatea incriminării faptei de muncă forțată. Vorbind despre pericolul social al acestei fapte și despre angajamentele internaționale ale Republicii Moldova, autorul conchide că este oportună incriminarea faptei de muncă forțată.

Făcând legătură cu normele de referință din Codul muncii al Republicii Moldova, S. Brînză stabilește conținutul obiectului juridic special al infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM. Ca și în manualul din 2005, autorul identifică obiectul juridic secundar și obiectul material al acestei infrațiuni.

În ceea ce privește latura obiectivă a infrațiunii de muncă forțată, remarcăm o schimbare de poziție. Astfel, S. Brînză menționează nu acțiuni alternative în calitate de componente ale faptei prejudiciabile, ci modalități normative alternative ale acestei fapte. În contextul cercetării acestor modalități, sunt definite noțiunile de înșelăciune, de constrângere, de violență, de amenințare cu violența, de servitute etc. Sunt atent analizate cazurile de excepție în care nu poate fi aplicată răspunderea în baza art. 168 CP RM. De asemenea, este sesizată diferența dintre infrațiunile prevăzute la art. 167 și 168 CP RM: „În cazul sclaviei și condițiilor similare sclaviei, o persoană apare ca aservită în totalitate față de o altă persoană;

aservirea în cazul muncii forțate ține mai degrabă de condițiile în care se prestează activitatea concretizată într-o asemenea muncă, ea având, de regulă, un caracter temporar și ocazional.” [5, p. 372]

Investigarea laturii subiective și a subiectului infrațiunii, prevăzute la art. 168 CP RM, nu diferă principial de caracterizarea acestor elemente constitutive, care a fost efectuată de către S. Brînza în manualul din 2005.

S. Brînza și V. Stati au publicat în anul 2015 o lucrare în care se analizează, printre altele, infrațiunea prevăzută la art. 168 CP RM. [6]

Autorii susțin că „obiectul juridic generic al [infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM] îl constituie relațiile sociale cu privire la libertatea, cinstea și demnitatea persoanei”. [6, p. 444] Nu se mai specifică dacă această concepție trebuie percepută în accepțiunea *de jure* sau *de facto*. Aceasta se datorează completării Codului penal al Republicii Moldova cu art. 166¹. Această completare a fost operată prin Legea nr. 252 din 08.11.2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.¹ Obiectul juridic principal al infrațiunii de tratament inuman sau degradant și al infrațiunii de tortură, care sunt specificate în art. 166¹ CP RM, îl formează relațiile sociale cu privire la demnitatea persoanei. În aceste condiții, nu mai poate fi pus la îndoială faptul că relațiile sociale cu privire la cinstea și demnitatea persoanei constituie o parte integrantă a obiectului juridic generic al infrațiunilor care sunt prevăzute în Capitolul III al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova.

Totodată, în tipologia infrațiunilor prevăzute în acest capitol, S. Brînza și V. Stati raportează infrațiunea de muncă forțată la subgrupul de infrațiuni contra libertății persoanei. Prin aceasta se sugerează că relațiile sociale cu privire la libertatea persoanei formează obiectul juridic de subgrup al infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM.

Cât privește analiza juridico-penală a infrațiunii de muncă forțată, aceasta se face din perspectiva amendamentelor operate în art. 168 CP RM prin Legea nr. 270 din 07.11.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.² Ca urmare a acestor remanieri, elementul de noutate în comparație cu lucrarea din 2011 a celor doi autori, analizată anterior, îl constituie: caracterul complex al obiectului juridic special al infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM; calitățile speciale cu efect agravant ale victimei infrațiunii

¹ A se vedea: Legea nr. 252 din 08.11.2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 263-269, 855.

² A se vedea: Legea nr. 270 din 07.11.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 290, 794.

analizate; cele două modalități normative alternative ale faptei prejudiciabile; conținutul noțiunilor de constrângere și înșelăciune, care desemnează acțiunea sau inacțiunea adiacentă din cadrul faptei prejudiciabile; deosebirea dintre infrațiunile prevăzute la art. 165¹ și 168 CP RM; cazurile în care munca forțată îmbracă forma unei infrațiuni materiale și, respectiv, este comisă din imprudență; cazurile în care munca forțată poate fi săvârșită de către o persoană juridică; circumstanțele agravante ale infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM; delimitarea acestei infrațiuni de unele fapte contravenționale conexe.

Referințe:

1. BARBĂNEAGRĂ, A. et al. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A. Barbăneagră. Chișinău: Arc, 2003. 836 p.
2. BORODAC, A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p.
3. BARBĂNEAGRĂ, A. et al. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005. 656 p.
4. BRÎNZA, S. et al. Drept penal. Partea specială. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.
5. BRÎNZA, S., STATI, V. Drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1062 p.
6. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.

